

FACTORII DETERMINANȚI AI POTENȚIALULUI DE EXPORT AL REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL STATUTULUI DE ȚARĂ CANDIDATĂ LA UE

DETERMINANT FACTORS SHAPING MOLDOVA'S EXPORT POTENTIAL IN THE CONTEXT OF EU ACCESSION CANDIDACY

CZU: 339.564(478):339.5(4-672 UE)

Aliona URSOI
Doctorandă, anul II
Școala Doctorală Științe Juridice și Economice, USM
ORCID: 0009-0006-6233-4294
E-mail: aliona.ursoi@gmail.com

Abstract. *This article examines recent export trends in the Republic of Moldova (2020–2025), identifies key natural, socio-economic, technological, legal and geopolitical factors shaping the country's export capacity amid European Integration, and formulates applied economic policy recommendations. The Republic of Moldova's export volumes, which peaked at about 4.335 billion USD in 2022, have declined by 12.2% in 2024 compared to 2023. Agriculture remains central (≈45% of exports), but market concentration and low product complexity limit growth. We discuss the theoretical concept of “export potential” and how scale economies and institutional factors affect it. Finally, we propose clear policy measures (e.g. meaningful implementation of the industrial program, trade facilitation, EU standards) to enhance Moldova's export potential in the EU accession process.*

Keywords: *export potential, export determinants, Republic of Moldova, EU integration, trade policy, export diversification, competitiveness.*

Abstract. *Articolul abordează potențialul de export al Republicii Moldova în perioada 2020–2025, analizând factorii determinanți și perspectivele sale în contextul procesului de integrare europeană. Metodologia cercetării combină analiza statistică a datelor oficiale ale Biroului Național de Statistică cu surse internaționale (Eurostat, ITC) și cu reflecții din literatura de specialitate. Rezultatele arată că exporturile Republicii Moldova au atins un vârf istoric în 2022 (≈4,335 miliarde USD), urmat de un declin de 12,2% în 2024 comparativ cu 2023. Agricultură rămâne sector central, cu o pondere de aproximativ 45% din total, însă dependența excesivă de acest domeniu, diversificarea redusă a piețelor și nivelul scăzut de complexitate al produselor limitează creșterea pe termen lung. Lucrarea discută conceptul teoretic de „potențial de export”, incluzând dimensiuni naturale, socio-economice, tehnologice, juridice și geopolitice, și formulează recomandări aplicate de politică economică. Concluzia este că valorificarea integrală a potențialului de export necesită modernizare industrială și tehnologică, diversificarea exporturilor și integrarea deplină în lanțurile valorice europene.*

Introducere. Contextul economico-comercial al Republicii Moldova a fost marcat în ultimii ani de integrarea europeană și de șocurile geopolitice din regiuni-

ne. Republica Moldova a depus cererea de aderare la Uniunea Europeană în martie 2022 și a obținut statutul de țară candidată trei luni mai târziu [1]. Aceasta implică reforme legislative și economice și o orientare puternică către piața UE, care în 2024 a reprezentat $\approx 67\%$ din exporturile moldovenești [2]. Însă, după un vârf istoric în 2022, exporturile s-au redus semnificativ, accentuând provocările competitive ale economiei naționale [2, 3]. Presentul studiu își propune analiza tendințelor recente ale exporturilor Republicii Moldova (2020–2025), identificarea factorilor esențiali care le influențează și formularea unor recomandări de politici economice fezabile și relevante contextului. Problema actuală este că, deși Republica Moldova are resurse și un Acord de liber schimb aprofundat și cuprinzător cu UE, capacitatea reală de export este suboptimală din cauza factorilor interni și externi interconecțați.

Metodologie și surse de date. Prezenta analiză se bazează pe date statistice oficiale și studii de specialitate. Din perspectiva statisticii comerțului exterior, utilizăm datele Biroului Național de Statistică privind comerțul internațional cu mărfuri, inclusiv comunicatele statistice ale Biroului și bazele de date pentru perioada 2020–2025. De asemenea, sunt integrate informații din Eurostat și ITC (Trade Map) pentru cifre comparative și structuri de export pe produse și destinații. Pentru perspectiva analitică și politicile publice, cităm rapoarte și analize ale think-tank-ului Expert-Grup, comentarii ale experților economici (de ex. Veaceslav Ioniță) și documente guvernamentale.

Evoluția exporturilor Republicii Moldova (2020–2025). Datele Biroului Național de Statistică arată că exporturile Republicii Moldova au atins un maxim istoric în 2022, cu 4,335,1 milioane USD, cu un avans de +37,9% față de 2021. Creșterea excepțională din 2021–2022 a urmat unei căderi în 2020 din cauza pandemiei COVID-19. În 2021 s-a consemnat o redresare puternică, exporturile însumând 3,144,4 milioane USD (+27,5% față de 2020). După 2022, însă, trendul s-a inversat: în 2023 exporturile au totalizat 4,048,6 milioane USD, în scădere cu 6,5% față de 2022, iar în 2024 au scăzut suplimentar la 3,555,1 milioane USD (–12,2% față de 2023) [2].

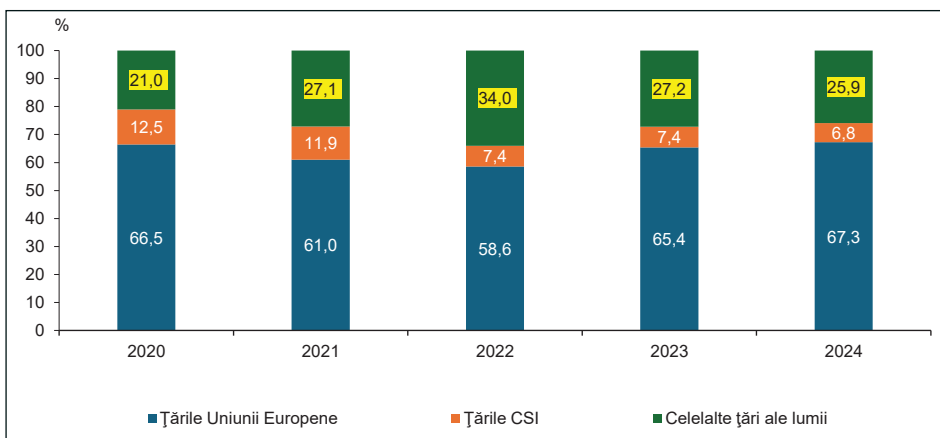

Figura 1. Structura exporturilor de mărfuri, în anii 2020-2024, pe grupe de țări (%), *Sursa:* Biroul Național de Statistică, Statistica Comerțului Exterior

Datele lunare din 2025 arată o continuare a declinului: în primele trei luni ale anului 2025 exporturile au fost cu ~11,9% mai mici față de perioada similară din 2024 [2].

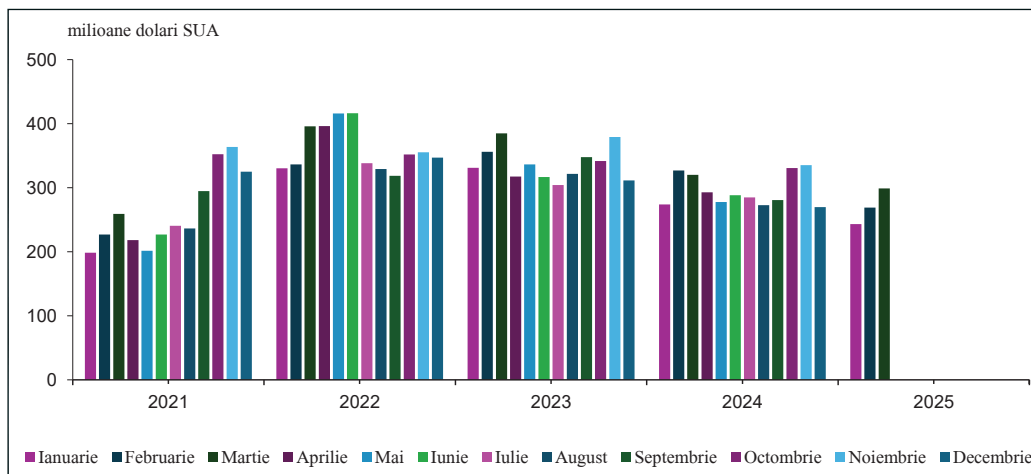

Figura 2. Evoluția lunară a exporturilor de mărfuri, în anii 2021-2025 (milioane dolari SUA), *Sursa:* Biroul Național de Statistică, Statistica Comerțului Exterior

Structura geografică relevă dependența de piața europeană: în 2024, 67,3% din exporturi erau destinate țărilor UE, față de doar 6,8% către țările CSI. După șocul pierderii pieței rusești în 2014, Republica Moldova s-a reorientat masiv către UE, însă indicii ai concentrării geografice au rămas ridicați, semnalând o vulnerabilitate la variații în cererea UE [4]. Politicile comerciale incoerente în anumite sectoare (de ex. interdicții la importul semințelor de floarea-soarelui) au afectat producția internă și, indirect, exporturile de ulei vegetal, care au scăzut cu ~60% în 2024 față de 2023 [3].

Ca structură pe produse, agricultura și industria alimentară domină exporturile moldovenești. Sectorul agroalimentar generează ~16% din PIB și ~45% din totalul exporturilor [5]. Solurile fertile (celebrele *cernoziomuri*), clima favorabilă și tradiția agricolă fac din Moldova un producător competitiv de fructe, legume, nuci și vinuri [5, 6, 7]. De exemplu, culturi ca floarea-soarelui, nucile, fructele și vinul reprezintă pondere mare în exporturi. Totuși, producția agricolă locală a început să scadă după recolta excepțională din 2021, ceea ce afectează perspectivele de export [3].

În paralel, sectorul IT și al serviciilor digitale s-a evidențiat ca un segment în creștere: exporturile de servicii IT au ajuns la ~468 milioane USD în 2022, de 4,5 ori mai mult decât în urmă cu câțiva ani [4]. Aceasta arată că factorii tehnologici (rata bună de penetrare a internetului, forța de muncă calificată) pot suplini parțial scăderile din agricultură, contribuind la diversificarea exporturilor. Totuși, raportul Expert-Grup subliniază că, per ansamblu, exporturile moldovenești au o complexitate tehnologică redusă și sunt concentrate pe produse cu valoare adăugată mică.

Factori determinanți ai exporturilor Republicii Moldova. În această secțiune detaliem factorii cheie împărțiți pe categorii: natural, socio-economic, tehnologic, politico-juridic și extern.

Factori naturali: Republica Moldova beneficiază de un climat temperat-continental cu veri lungi și calde, precipitații moderate și soluri fertile (75% din teritoriu arabil) [7]. Aceasta avantajează culturile agricole intensive. Resursele naturale includ petrol slab conținător, depistări marginale neexploatate și, puține rezerve minerale. Lipsa resurselor energetice proprii ridică costurile la importurile de energie, dar și oportunitatea de export a energiei regenerabile, or Republica Moldova are potențial în agricultură biologică, energie solară și eoliană. Riscurile naturale, precum seceta, înghețurile sau grindina sunt totuși semnificative și au condus la scăderea producțiilor agricole în unii ani, afectând exporturile cu produse de origine agrară. Adicional, regiunile viticole din stânga Nistrului și autonomia Găgăuză acoperă părți semnificative ale suprafețelor cu potențial vitivinicol, însă regiunea transnistreană (produsă ~64% pentru UE) rămâne vulnerabilă politic [4].

Factori socio-economici: Forța de muncă relativ ieftină și bine pregătită în anumite domenii (IT, agricultură) oferă un avantaj competitiv [6]. Totuși, fenomenul migrării externe a forței de muncă, în mod special, populația economic activă, a generat un deficit de personal în sectoarele productive și reduce potențialul de producție internă. Populația țării continuă să se reducă într-un ritm alarmant, iar procesele de contracție demografică se intensifică de la an la an. În perioada 2020–2025, numărul populației cu reședință obișnuită s-a diminuat cu aproximativ 9% la nivel național, confirmând un trend de depopulare accelerată. Analiza teritorială relevă discrepanțe semnificative: dacă în majoritatea regiunilor contracția a depășit pragul de 10%, în municipiul Chișinău populația a rămas relativ stabilă, diminuându-se cu doar 0,3%. Acest fapt demonstrează că orașul-capitală reprezintă principalul pol de atracție al migrației interne, beneficiind de influxul populațional din restul regiunilor, în condițiile unui declin accentuat în special în regiunea de Nord, unde pierderea demografică a atins circa 13%.

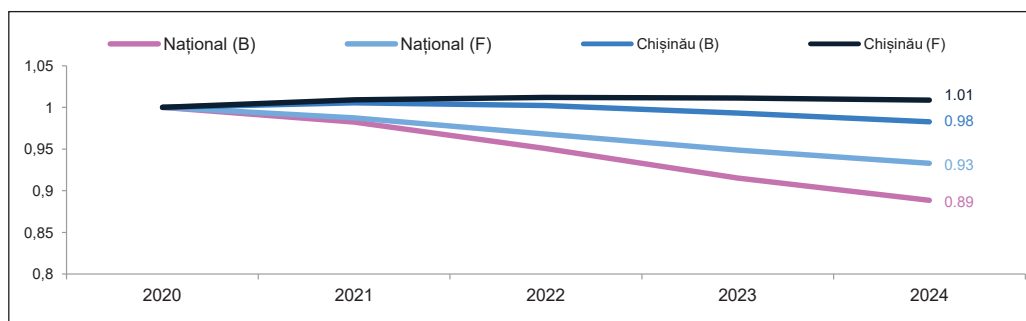

Figura 3. Indicii populației la nivel național și în mun. Chișinău

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor Biroului Național de Statistică

Având în vedere dimensiunea redusă a pieței interne ($\approx 2,7$ milioane locuitori), capacitatea de absorbție a producției naționale este limitată, ceea ce face ca orientarea spre export să fie o condiție esențială pentru stimularea creșterii economice și integrarea în lanțurile valorice internaționale.

Nivelul scăzut al investițiilor interne în infrastructura de transport și logistică reprezintă un obstacol major pentru competitivitatea exporturilor: rețeaua rutieră degradată prelungește timpii de livrare, capacitatea limitată a portului de la Giurgiulești reduce accesul la transportul maritim, iar absența unei conexiuni feroviare directe și extinse cu vestul Europei limitează integrarea Republicii Moldova în coridoarele comerciale europene.

Oferta forței de muncă în Republica Moldova variază considerabil între regiunile statistice, fiind determinată de nivelul de implicare a populației apte de muncă în activitățile economice. Cele mai înalte rate de activitate se înregistrează în municipiul Chișinău, unde acestea depășesc pragul de 50%, în timp ce în restul regiunilor statistice valorile se mențin sub acest nivel. În ultimii cinci ani, rata de activitate a crescut în toate regiunile, inclusiv în capitală, unde a urcat cu 1,5 puncte procentuale față de 2020 și a atins 52,7% în 2024.

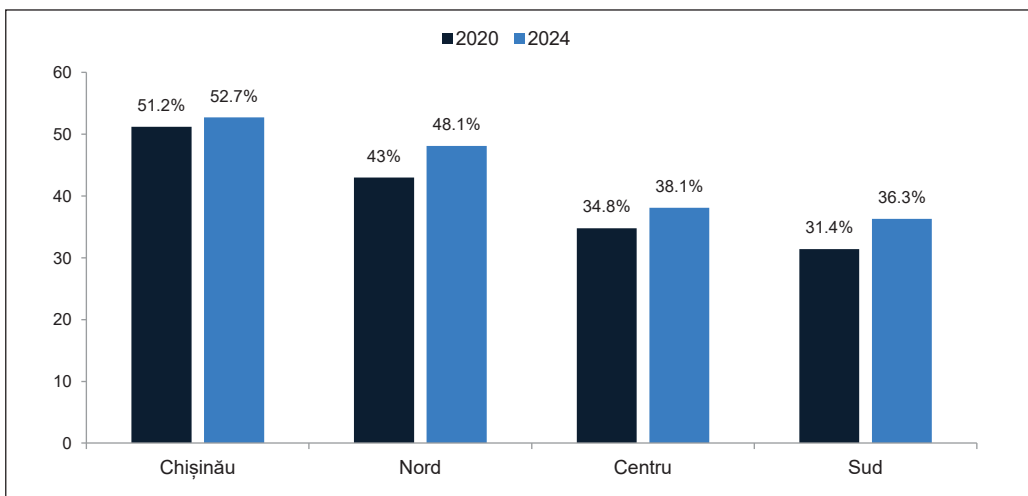

Figura 4.Ratele de activitate în profil regional, %

Sursa: Calculele autorilor în baza datelor Biroului Național de Statistică

Nivelul general de educație și competențe influențează potențialul de inovare al firmelor exportatoare. Mai mult, corupția și instabilitatea politică pot eroda încrederea investitorilor străini și a partenerilor comerciali, diminuând atractivitatea afacerilor cu orientare la export [4].

Factori tehnologici: Modernizarea proceselor de producție și creșterea complexității tehnice a exporturilor rămân insuficiente. Conform analizei Expert-Grup, exporturile Republicii Moldova provin preponderent din industrii cu techno-

logie redusă [4]. Nivelul redus al investițiilor în cercetare-dezvoltare și absența tehnologiilor avansate în sectorul industrial limitează creșterea productivității. Implementarea incompletă a Programului național de dezvoltare industrială 2024–2028 [8] constituie un obstacol suplimentar. Totuși, sectorul tehnologiilor informaționale înregistrează o dinamică pozitivă, exporturile de servicii digitale atingând circa 468 milioane USD în anul 2022 [4]. De asemenea, există potențial în domenii precum prelucrarea avansată a produselor agricole (alimentație cu valoare adăugată), producția de mașini și componente industriale. Adoptarea pe scară largă a tehnologiilor emergente, inclusiv automatizarea și digitalizarea, se află însă într-o etapă incipientă. Accesul limitat la finanțare pentru întreprinderile mici și mijlocii, precum și lipsa infrastructurii de sprijin pentru inovatori, restrâng investițiile tehnologice și încetinesc procesul de transformare structurală.

Factori politico-juridici: Legislația și politicile comerciale influențează direct exporturile. Acordul de Asociere și DCFTA cu UE oferă acces fără tarife la piața UE pentru majoritatea produselor, însă cerințele normative europene (standardizare, certificare, origine) impun adaptări dificile firmelor moldovenești. În domeniul agricol, controalele veterinar-sanitare și suprataxele ocazionale pot îngreuna exporturile agricole (ex. controverse recente legate de exportul de ulei de floarea-soarelui și semințe). De asemenea, barierele tarifare și ne-tarifare rămase pe piețele CSI (deși reduse) au perturbat relațiile tradiționale: exporturile către Rusia/CSI, deși reduse numeric, includ și sectoare de nișă pentru care piețele europene nu sunt competitive (ex. transport agabaritic, utilaje). Cadrul intern instituțional, de la facilități vamale la asistență pentru exportatori, a fost îmbunătățit parțial, dar expertiza la nivelul firmelor mici privind comerțul internațional este scăzută. Adicional, adoptarea reglementărilor europene în domeniul comerțului și investițiilor, ca parte a condiționalităților UE, creează presiuni la nivel de legislație (ex. drepturi de proprietate, respectarea forței de muncă), care pot necesita ajustări economice. Lipsa unei viziuni pe termen lung de promovare și susținere a exporturilor la nivel guvernamental (de ex. un plan național de export) este semnalată ca lacună [4].

Factori externi și geopolitici: Contextul regional afectează profund potențialul de export. Războiul Rusiei în Ucraina a transformat fluxurile comerciale: Moldova și-a pierdut în parte rolul de hub de tranzit pentru produsele petroliere ucrainene, ceea ce a redus exporturile de re-export ori produse petroliere, exporturile directe în Ucraina scăzând de la 0,72 mld. USD în 2022 la 0,39 mld. USD în 2024 [3]. De asemenea, blocajele logistice și sancțiunile dinspre/regiunea CSI au tăiat piețe tradiționale. Pe de altă parte, apropierea de UE a deschis oportunități: liberalizarea comerțului prin DCFTA și acordurile preferențiale permite exporturi mai ușoare pe piețe europene. Totuși, economia globală post-pandemie este afectată de inflație, întreruperi de lanțuri logistice și competiția altor exportatori (Polonia, România, Turcia, Asia) pe aceleași piețe. Clima geostrategică incertă și eventuale măsuri protecționiste ale UE (de ex. tarife anti-dumping) reprezintă riscuri suplimentare. În acest context, sta-

tutul de țară candidată și începerea negocierilor de aderare (iunie 2024) presupune alinierea treptată la același cadru normativ cu UE, ceea ce pe termen lung ar trebui să stimuleze exportul de bunuri conforme normelor europene. Totodată, integrările regionale (ex. Parteneriatul Estic) și obținerea unor facilități (ex. acces la Fondul de Tranziție Justă) pot oferi suport politic și financiar pentru creșterea competitivității exportatorilor.

Potențialul de export și situația Republicii Moldova. Potențialul de export al unei țări reprezintă capacitatea sa de a produce și vinde bunuri și servicii pe piețele internaționale, având în vedere resursele sale interne și avantajele comparative. Această definiție poate fi legată de teoriile clasice ale comerțului internațional, în special teoria avantajului comparativ, formulată de David Ricardo, care afirmă că țările ar trebui să se specializeze în producerea bunurilor pentru care au cele mai mici costuri de oportunitate [11]. Într-o lume globalizată, potențialul de export al unei țări devine o componentă esențială a dezvoltării economice și a integrării pe piețele globale [10].

Conceptul de potențial de export se referă la diferența dintre valoarea maximă estimată a exporturilor pe care o țară le-ar putea realiza, având în vedere cererea externă, barierele comerciale și capacitatea de producție, și valoarea efectivă a exporturilor înregistrate. International Trade Centre (ITC), prin instrumentul său **Export Potential Map**, oferă o analiză detaliată a acestor discrepanțe pentru fiecare țară și sector.

În cazul Republicii Moldova, ITC estimează un **potențial de export nevalorificat de circa 2 miliarde USD**, ceea ce ar reprezenta o creștere de aproape 50% față de nivelul actual al exporturilor dacă ar fi eliminate constrângerile interne și consolidate capacitățile de producție și logistică. Din acest total, cea mai mare parte este orientată către piețele Uniunii Europene, confirmând că integrarea europeană constituie direcția strategică principală pentru comerțul extern al țării [9].

Produsele cu cel mai mare potențial suplimentar includ cablaje și componente electrice, fructe și nuci, vinuri și băuturi alcoolice, uleiuri vegetale și articole textile. Valorificarea acestui potențial necesită investiții în modernizarea tehnologică, standardizare și branding internațional, în strânsă corelare cu obiectivele Programului Național de Dezvoltare Industrială 2024–2028.

Pentru a valorifica potențialul de export în context european și a consolida industria autohtonă, propun următoarele măsuri prioritare:

1. Consolidarea cadrului instituțional & mecanismul recent aprobat

- Stabilirea unei comisii interinstituționale pentru monitorizarea transparenței și coordonarea aplicării Programului Național de Dezvoltare Industrială 2024–2028, cu raport anual public.

2. Stimulente fiscale și regimuri neutre

- Deduceri fiscale pentru investiții în tehnologie, amortizare accelerată, aplicabile tuturor companiilor, fără discriminare între entități autohtone și străine.

- Schema de ajutor de stat pentru sectoarele prioritare, așa cum este prevăzută în Programul Național de Dezvoltare Industrială 2024-2028

3. Infrastructură logistică și conectivitate

- Investiții concentrate pe coridoare strategice către UE (Chișinău–Iași, Chișinău–București), implicând finanțare IPA și instituții financiare internaționale.
- Conversie feroviară la standard european și digitalizarea proceselor vamale pentru reducerea birocrăției și costurilor.
- Extinderea Portului Giurgiulești și dezvoltarea unor huburi logistice regionale integrate.

4. Zone speciale și parcuri industriale

- Crearea și extinderea parcurilor industriale și clusterelor în regiunile strategice prin parteneriate public–private.

5. Sprijin direct IMM-urilor exportatoare

- Centre de facilitare a exportului care oferă consultanță, certificare și suport tehnic.
- Fond de garantare pentru credite de export și instrumente de asigurare împotriva riscurilor comerciale.
- Programe de instruire în standarde UE, norme de calitate (HACCP, ISO) și marketing internațional.

6. Exploatarea statutului de candidat la UE și branding

- Accesarea eficientă a fondurilor UE (inclusiv IPA III) pentru proiecte industriale și competitivitate.
- Promovarea produselor „Made in Moldova” prin branding colectiv, fără a distorsiona piața, dar sporind vizibilitatea externă.
- Participare activă la târguri și expoziții internaționale pentru diversificarea canalelor de desfacere.

Implementarea acestor recomandări ar trebui să fie monitorizată prin indicatori specifici (creșterea ponderei exporturilor high-tech, numărul de noi piețe accesate, investiții străine nete în sectoare vizate etc.), altminteri vor rămâne doar inițiative ambițioase teoretice.

Bibliografie:

1. Consiliul Uniunii Europene. „Republica Moldova.” *Consilium.europa.eu*, 23 iunie 2022. Disponibil la: <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/moldova/> (accesat la 24 septembrie 2025).
2. Biroul Național de Statistică. *Comerțul internațional cu mărfuri în anul 2024*. Comunicat statistic. Chișinău, februarie 2025. Disponibil la: <https://statistica.gov.md> (accesat la 24 septembrie 2025).

3. Ioniță, V. *Scăderea exporturilor moldovenești: cauze și efecte structurale*. Chișinău: IDIS „Viitorul”, 2024.
4. Friedrich-Ebert-Stiftung (FES). *Republica Moldova: economia și provocările integrării europene*. Berlin–Chișinău: FES, 2023.
5. Banca Mondială. *Republic of Moldova: Trade and Competitiveness Diagnostic*. Washington, DC: World Bank, 2024.
6. Stratan, A., Calmîc, O., Șavga, L. *Competitivitatea economică a Republicii Moldova: perspective de dezvoltare*. Chișinău: INCE, 2022.
7. U.S. International Trade Administration (ITA). „Moldova – Agriculture.” *Country Commercial Guides*, 2023. Disponibil la: <https://www.trade.gov> (accesat la 24 septembrie 2025).
8. Guvernul Republicii Moldova. *Hotărârea Nr. 280 din 17 aprilie 2024 „Cu privire la aprobarea Programului național de dezvoltare industrială pentru anii 2024–2028”*. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, Nr. 238–240/485, 6 iunie 2024.
9. International Trade Centre. *ITC Export Potential Map: Republica Moldova* [Instrument interactiv]. Disponibil la: <https://exportpotential.intracen.org/en/products/tree-map?fromMarker=i&exporter=498&toMarker=w&market=w&whatMarker=s> (accesat la 24 septembrie 2025).
10. Krugman, P.R., Obstfeld, M. *International Economics: Theory and Policy*. Sixth Edition. Boston: Addison Wesley, 2003. ISBN 0-321-11639-9.